

Μάθημα: Αντιρρητική Θεολογία

Οι Τριαδολογικές Προϋποθέσεις της Αντιρρητικής Θεολογίας

Βασικές αρχές της ορθόδοξης Τριαδολογίας και οι διαφορές τους από τη Λατινική Τριαδολογία

A) Διάκριση Θεολογίας και Οικονομίας

Θεολογία: αναφέρεται στον τρόπο υπάρξεως των Προσώπων της Αγίας Τριάδος.

Πατρική αρχή: Μία και μόνη αρχή της Τριάδος ο Πατήρ.

Οικονομία: Αναφέρεται στον τρόπο της εκφάνσεως των Προσώπων

Τριαδική αρχή: αρχή της δημιουργίας οι τρεις θεαρχικές υποστάσεις της Τριάδος.

Η ορθόδοξη διάκριση Θεολογίας και Οικονομίας συνδέεται (χωρίς να ταυτίζεται απόλυτα) με την διάκριση ουσίας και ενεργείας. Η λατινική σύγχυση Θεολογίας και Οικονομίας οδηγεί σε έναν κίνδυνο πανθεισμού και υποβαθμίζει την ετερότητα του Θεού προς τον κόσμο.

B) Η Μοναρχία του Πατρός

- Η υπόσταση του Πατρός συνιστά τη μοναδική πηγή και αιτία και αρχή της Θεότητας και το μόνο αίτιο της αϊδίας υπάρξεως των υποστάσεων του Υιού και του Αγίου Πνεύματος.

- Αρχή και αιτία και πηγή των υποστάσεων του Υιού και του Πνεύματος είναι η υπόσταση του Πατρός και όχι η κοινή θεία ουσία. Λατίνοι: Η αιτία επεκτείνεται και στην ουσία, οπότε δημιουργείται ο κίνδυνος να έχουμε μία διαβάθμιση ουσιών

στην Τριάδα, πολλές ουσίες με τελική συνέπεια τον Αρειανισμό. Αρειανίζουσες προϋποθέσεις του Filioque.

- Υποστάσεις και Ουσία στην αγία Τριάδα. Οι υποστάσεις χαρακτηρίζονται από ιδιώματα τα οποία είναι ακοινώνητα, αμετάδοτα και ακίνητα. Τα υποστατικά ιδιώματα δεν «μεταπίπτουν» σε άλλη θεία υπόσταση (άγιος Γρηγόριος Θεολόγος). Η ουσία είναι κοινή. Λατίνοι: Το Filioque πλήττει το ακοινώνητον των ιδιωμάτων, καθώς ο Υιός λαμβάνει το ιδίωμα του εκπορεύειν (procedere στα λατινικά), το οποίο, όμως, κατά τους Ορθοδόξους ανήκει μόνο στον Πατέρα.

- Δεν πρέπει να συγχέεται το οντολογικό «επίπεδο» των υποστάσεων, όπου υπάρχει προσωπική αιτιότης, με το οντολογικό «επίπεδο» της ουσίας, όπου υπάρχει το ομοούσιον.

- Αφετηρία της τριαδολογικής θεώρησης η «προθεώρησις» των υποστάσεων. Λατίνοι: Προθεώρησις κοινής θείας ουσίας.

- Η Πατρική Υπόστασις είναι η ένωσις και η διάκρισις των θείων υποστάσεων.

-Ιδιώματα της πατρικής υποστάσεως: το αγέννητον, το γεννάν, το προβάλλειν.

- Ιδίωμα του Υιού είναι το γεννητόν και το αιτιατόν.

- Ιδίωμα του Πνεύματος είναι το εκπορευτόν και το αιτιατόν.

-Το αγέννητον του Πατρός σημαίνει «αναίτιον».

Γ) Διαφορές στη θεολογική μεθοδολογία μεταξύ της Ορθόδοξης και της Λατινικής θεώρησης

Ορθόδοξη θεώρηση

- Η προσέγγιση είναι αποφαιτική. Ο ανθρώπινος λόγος δεν μπορεί να εξαντλήσει το μυστήριο της Τριάδος και για

αυτό το έρεισμα της Τριαδολογίας είναι η θεία Αποκάλυψη στη Γραφή και στη ζωή της Εκκλησίας.

- Διακρίνεται η Θεολογία από την Οικονομία. (Ο λόγος είναι ότι πρέπει να διαφυλάξουμε σεβαστικά την ετερότητα του Θεού προς τον κόσμο. Ο άκτιστος Θεός υπάρχει ανεξαρτήτως του κτιστού κόσμου και είναι αγάπη στο ίδιο Του το είναι, ανεξαρτήτως του κόσμου (Θεολογία), αλλά με τη θεία Οικονομία εντάσσει και τον κόσμο στην αγάπη Του.)
- «Προθεωρούνται» οι υποστάσεις στην Τριαδολογία. Στην ορθόδοξη Τριαδολογία «αίτιος» (δηλαδή αίτιος των υποστάσεων του Υιού και του Πνεύματος) είναι η υπόσταση του Πατρός και όχι η κοινή ουσία.

Λατινική θεώρηση

- Η μέθοδος είναι ορθολογική, συλλογιστική και διαλεκτική. (Ορθολογική σημαίνει ότι ο ανθρώπινος ορθός λόγος επεκτείνεται και στον Θεό και θεωρείται ότι μία ενιαία λογική μπορεί να εφαρμόζεται και επί του Θεού και επί των κτισμάτων. Η λογική αυτή προχωρά με συλλογισμούς νεο-αριστοτελικού είδους. Διαλεκτική σημαίνει ότι η Λατινική Τριαδολογία βασίζεται στην έννοια της αντιθέσεως (relatio oppositionis ή oppositio relationis, δηλαδή οι υποστάσεις αντιτίθενται μεταξύ τους, ενώ στην ορθόδοξη Τριαδολογία απλώς σχετίζονται και είναι αίτιος ο Πατήρ και αιτιατά ο Υιός και το Πνεύμα, χωρίς να αντιτίθενται. Από τη διαλεκτική των σχολαστικών, όπως ο Θωμάς Ακινάτης, προέρχεται γενικά η διαλεκτική στη δυτική σκέψη μέχρι και τη νεωτερικότητα, με αποτέλεσμα ο δυτικός πολιτισμός να είναι ένας πολιτισμός διαλεκτικών αντιθέσεων και συγκρούσεων. Η ορθολογική, συλλογιστική και διαλεκτική μέθοδος κατ' ουσίαν ταυτίζονται, καθώς η

- συλλογιστική μέθοδος στους σχολαστικούς βασίζεται κυρίως στις αντιθέσεις των εννοιών μεταξύ τους.)
- Η Θεολογία και η Οικονομία συχνά συγχέονται ή θεωρείται ότι στην Οικονομία αποτυπώνονται ακριβώς οι ενδοτριαδικές σχέσεις της Θεολογίας. (Η θεώρηση αυτή έχει ως αποτέλεσμα όταν συμβαίνει κάτι στη θεία Οικονομία να θεωρούμε ότι αυτό δείχνει τι ακριβώς συμβαίνει και στη Θεολογία. Η θεώρηση όμως αυτή είναι προβληματική γιατί έτσι συγχέεται ο Θεός καθ' Εαυτόν με τη σχέση του με τον κόσμο και δεν γίνεται σεβαστή η ετερότητα του άκτιστου Θεού προς τον κτιστό κόσμο.)
 - Προθεωρείται η ουσία στην Τριαδολογία. Η απλότητα και ενότητα της ουσίας θεωρείται ως το πιο σημαντικό με αποτέλεσμα τα πρόσωπα να θεωρούνται ως ενδο-ουσιακές σχέσεις ή και ενδο-ουσιακές αντιθέσεις. Έτσι ένα ανθρώπινο λογικό κριτήριο, αυτό της απλότητας της θείας ουσίας θεωρείται ως πιο σημαντικό από τη θεία Αποκάλυψη.)

Δ) Διάκριση των υποστατικών από τα φυσικά ιδιώματα

- Υποστατικά ιδιώματα: Ο ίδιος και διακεκριμένος τρόπος της αΐδιας υπάρξεως των υποστάσεων της Τριάδος. Τα υποστατικά ιδιώματα είναι *ἀκοινώνητα, ἀκίνητα, ἀσύγχυτα, ἰδιάζοντα*, δεν «μεταπίπτουν» το ένα στο άλλο (άγιος Γρηγόριος Θεολόγος, *Λόγος 39, Εἰς τὰ Φῶτα 12, PG 36,348BC*).
- Λατίνοι: Διαλεκτικός συλλογισμός: Η διάκριση είναι πάντα σχέση αντίθεσης (*relatio oppositionis, oppositio relationis* ή *oppositio relativa* «κατ' αιτίαν αναφορική αντίθεσις»).
- Στην ορθόδοξη θεώρηση, όμως, τα υποστατικά ιδιώματα δεν είναι αντιθέσεις, αλλά τρόποι υπάρξεως, αναφερόμενοι στο «πῶς εἶναι». Σημειωτέον, εξάλλου, ότι οι Λατίνοι επιμένουν στην Πατρότητα ως κατ' εξοχήν υποστατικό ιδίωμα επειδή

εκλαμβάνουν την υπόσταση κυρίως ως (ενδοουσιακή) σχέση. Αντιθέτως οι ορθόδοξοι επιμένουν στο «ἀγέννητον», διότι επικεντρώνουν στον οντολογικό τρόπο υπάρξεως των προσώπων ως υποστάσεων. Η έμφαση των Λατίνων στην Πατρότητα συνεπάγεται επίσης ότι μόνο με τον Υιό υπάρχει άμεση σχέση του Πατρός κατά τους Λατίνους, ενώ η σχέση με το Πνεύμα είναι έμμεση διά του Υιού.

Εν συνόψει, η ορθόδοξη θεώρηση επικεντρώνει στα υποστατικά ιδιώματα ως αΐδιους τρόπους υπάρξεως των τριών Υποστάσεων, και για αυτό επικεντρώνει στο ἀγέννητον για τον Πατέρα με τη σημασία του αναιτίου, στο γεννητόν για τον Υιό και στο έκπορευτόν για το Πνεύμα.